PROBLEME DE CULTURĂ ÎN TEMATICA MUZEULUI DE ISTORIE

RODICA RADU

În condiţiile societăţii contemporane, caracterizată prin impetuoasa revoluţie tehnico-ştiinţifică, prin ritmul înalt al industrializării, prin intensificarea participării maselor la creaţia istorică conştientă, cultura a devenit o necesitate resimţită la diferite nivele, oricărui membru al societăţii fiindu-i necesar un orizont cultural-istoric. Viziunea spirituală a omului modern se împrospătează permanent la izvoarele culturii; monumentele culturale ale trecutului sînt astăzi încorporate în sistemul valorilor socialiste, prezente, mereu vii, alături de monumentele civilizaţiei noastre actuale.

La gradul de civilizaţie la care a ajuns societatea noastră, patrimoniul cultural, artistic şi ştiinţific reprezintă nu numai un eficient factor de transformare a condiţiilor de viaţă, ci şi un principal factor în transformarea resorturilor subiective de acţiune ale omului contemporan.

Pornind de la această înţelegere a rolului formativ-educativ al culturii în procesul de formare a omului nou, muzeul de istorie, instituţie culturală, preponderent educativă, are datoria de a reconstitui nu numai existenţa materială şi istoria social-politică a poporului nostru în trecutul său istoric, ci şi profilul lui spiritual, în toate dimensiunile şi cu toate implicaţiile sale.

Aşadar, din laborioasa activitate de reconstituire, de apreciere şi de valorizare a faptelor din trecut (şi prezent), care se desfăşoară în vederea realizării unui muzeu de istorie, nu poate lipsi preocuparea pentru prezentarea, în contextul tematic, a ceea ce în accepţiunea modernă se defineşte prin conceptul de „cultură", adică acea „totalitate a actelor şi realizărilor de bunuri şi valori, începînd de la bunuri economice şi tehnice, trecînd prin instituţii politice şi juridice, culminînd în manifestările morale, artistice şi teoretice" [1].

Preocuparea de a surprinde şi sublinia muzeistic nivelul de dezvoltare a culturii materiale şi spirituale a societăţii într-un anume moment istoric, trebuie pornită de la înţelegerea raportului dintre „cultură" şi „civilizaţie", concepte care definesc „un fenomen unitar, existenţial-axiologic" [2], civilizaţia nefiind altceva decît „cultura pătrunsă în toate celulele vieţii sociale" [3].

Sarcina muzeului de istorie, de a prezenta în contextul istoric ceea ce este mai valoros din moştenirea culturală, este cu atît mai dificilă, cu cît există muzee de profil (de artă, de etnografie, de istoria literaturii sau

---

[1] Gulian, C. I., *Bazele istorice şi teoriei culturii*, Edit. Academiei, R. S. R., Bucureşti, 1975, p. 15.
[2] *Ibidem.*
[3] *Mic dicţionar filozofic*, ed. a II-a, Edit. politică, Bucureşti, 1973 p. 87.

a tehnicii) a căror tematică specifică le conferă autoritatea de principale depozitare ale patrimoniului cultural-național. Se impune astfel, în funcție de obiectivele specifice ale tematicii muzeului de istorie, o anumită problematizare în prezentarea faptelor de cultură, care ține de stabilirea principiilor de selectivitate a moștenirii culturale, de determinarea proporțiilor, în cadrul spațiului expozițional, între diversele capitole tematice.

Din perspectiva ideologiei marxiste, aspectul de selectivitate a moștenirii culturale, în vederea unei valorificări muzeotehnice, presupune o analiză atentă, obiectivă a faptelor de cultură, care sînt privite sub aspectul lor de răspuns existențial, de pe poziția unei anumite atitudini, partinități de clasă, cît și ca valori.[4]. Aceasta cere în primul rînd „disocierea clară a ceea ce a exprimat necesitățile progresului social, de lucrările și ideile inspirate din ideologia claselor exploatatoare“ [5]. Considerăm că numai valorile astfel selectate pot fi prezente în tematica muzeului de istorie.

Desigur că tabloul impresionantelor cumulări de valori pe care le cunoaște istoria culturii, nu va putea fi reflectat în totalitate în muzeul de istorie. O astfel de prezentare s-ar putea realiza doar într-un muzeu de istoria culturii și civilizației care — în treacăt fie spus — ar suscita, credem, un deosebit interes mai ales în marile centre culturale ale țării.

Obiectivele tematice ale muzeului de istorie, care impun prezentarea fenomenului cultural solidar cu desfășurarea firului istoriei, obligă muzeograful-tematician să se oprească la acele creații ale spiritului uman care reflectă mai pregnant problematica societății într-o anumită epocă. Pentru a ilustra deci, cît mai veridic, o anumită epocă, pentru a putea „aduce“ în cadrul tematic omul real al unei anumite clase sau societăți, ni se pare deci esențial să prezentăm acele fapte de cultură care reprezintă chintesența conținutului spiritual, ideologic al unei situații istorice. În acest fel în muzeul de istorie, mai mult decît în muzeele de profil, se subliniază rolul bazei social-istorice în făurirea operei de cultură, ca răspuns uman, ca opțiune și atitudine față de problemele existențiale, relevîndu-se faptul că acestea sînt departe de a avea doar un caracter de lux, de gratuit, de non-necesar. De asemenea, în tematica muzeului de istorie trebuie să se ilustreze nu numai modul în care cultura este influențată de societate, ci și modul în care aceasta poate influența omul, societatea ; deci finalitatea și eficiența social-umană a faptelor de cultură.

Vom aduce astfel în cadrul tematic rezervat mijlocului secolului al XVIII-lea, publicistica unionistă ; grafică și literatură antifascistă în contextul anilor '33—'44 ; documente ilustrînd cuceririle tehnicii românești la capitolul tematic „revoluția tehnico-științifică — caracteristică a epocii contemporane“.

O problemă extrem de importantă și totodată foarte dificilă ni se pare a fi prezentarea în contextul tematic a unor reprezentanți ai vieții culturale românești. Credem că se poate ajunge la o bună rezolvare a acestei probleme dacă se pornește de la ideea necesității realizării unei confruntări

---

[4] Gulian, C. I., *Istoria, omul și cultura*, București, 1970, p. 24.

[5] Ceaușescu, Nicolae, *Cuvîntare la adunarea generală a scriitorilor din 16 noiembrie 1968*, Edit. politică, București, 1968, p. 8.

spirituale, morale, a publicului vizitator, mai ales a tineretului, cu acele personalități care se desprind din contextul lor istoric, „înălțîndu-se pe acel firmament axiologic spre care își îndreaptă privirile, conștiințele exigente din toate timpurile“ [6].

Perspectiva noastră istorică ne ingăduie o justă privire critică asupra panteonului culturii noastre naționale, în care „au dăinuit înconjurați de dragostea nepieritoare a întregii națiuni numai acei rapsozi și cronicari care și-au iubit poporul și l-au respectat, care i-au apărat interesele și n-au precupețit nimic pentru a-i spori renumele și prestigiul între popoare, pentru a-i salvgarda demnitatea și libertatea“ [7]. Astfel, pentru muzeul de istorie, important este, credem, să prezentăm nu numai acei artiști, savanți, filozofi etc. care prin opera lor au îmbogățit patrimoniul cultural-național, ci mai ales acei creatori-cetățeni care s-au integrat organic vieții publice, care prin angajare politică au luptat pentru o cauză generală, care printr-un inalt grad de responsabilitate socială au înțeles să-și părăsească temporar uneltele meseriei, pentru a aborda problemele mari și grave cu care a fost confruntată societatea. Se vor sublinia astfel implicațiile actului de cultură in viața politică a țării. În această intenție, nume ca Petru Constantinescu Iași, Radu Cernătescu, Lucrețiu Pătrășcanu care au contribuit la conștientizarea primejdiei războiului prin acte de mare curaj civic, nu pot lipsi din contextul tematic al muzeului de istorie.

O altă problemă de care trebuie să se țină cont în alcătuirea tematicii muzeului de istorie este ilustrarea nu numai a particularității fenomenelor economice, sociale și politice, în înlănțuirea lor cronologică ci și prezentarea acelor valori ale creației spirituale care au un specific pregnant național. Adresîndu-se unui public local, cunoscător al istoriei patriei, dar și unui vizitator străin venit să înțeleagă o țară din cîteva săli de expoziție, în muzeul de istorie trebuie să se sublinieze ceea ce este individual, particular definitoriu în creația spirituală născută în spațiul mioritic. Credem că preferința specialistului tematician trebuie să incline spre acele creații spirituale care relevă conștiința apartenenței naționale, a permanenței și statorniciei poporului român în spațiul său istoric, conștiința necesității dezvoltării națiunii.

Considerăm de asemeni necesar ca in muzeele locale sau zonale să fie ilustrate acele fenomene de cultură care să demonstreze contribuția populației dintr-o anumită regiune la evoluția spiritualității românești. În felul acesta, vizitatorul va găsi „la ele acasă“, în contextul lor istoric specific, cele mai reprezentative creații spirituale, locale, aceasta contribuind totodată la conturarea personalității muzeului respectiv. Aducerea în Muzeul de istorie a Moldovei a unor documente ilustrînd contribuția geniului românesc la îmbogățirea patrimoniului cultural național, de la bisericile pictate din Bucovina, la savuroasa limbă sadoveniană și originalitatea muzicii enesciene, pînă la ilustrele rezultate ale cercetărilor lui Ștefan Procopiu, este în acest sens o reușită.

---

[6] Gulian, C. I., *Despre funcția modelatoare a culturii*, în Revista de filozofie, tom. 20 nr. 5/1973, p. 518.
[7] Ceaușescu Nicolae, *loc. cit.*

Cultura națională cuprinde ca un fenomen caracteristic, de bază, cultura populară [8]. Orizontul spiritual românesc, așa cum îl prezentăm noi în muzeu, nu va fi înțeles în toată plenitudinea formelor sale, dacă nu vom ilustra creația spirituală a maselor populare. În literatura muzeologică, s-a mai subliniat că, în general, în muzeele de istorie elementele de cultură populară sînt slab reprezentate [9]. Credem că tocmai muzeul de istorie are sarcina de a sublinia rolul satului și al locuitorilor săi în păstrarea ființei etnice unitare, rolul țăranului de inițiator al actului cultural de la existența noastră dacică pînă în evul mediu, rolul țărănimii de „forță socială a progresului“ [10] de-a lungul milenarei noastre existențe. Nu este cazul aici să dezbatem locul elementului etnografic în muzeul de istorie, dar de la instalația tehnică populară de mici dimensiuni și doina de haiducie, pînă la versurile cu conținut antifascist, creație anonimă a anilor 40—44, exponatele care oglindesc aportul culturii populare sînt bine venite, fără a transforma muzeul de istorie într-un muzeu etnografic.

Tematica muzeului de istorie este adeseori deficitară la capitolul „cultură“, prin omiterea contribuției clasei muncitoare [11], clasă prin intermediul căreia națiunea ajunge la adevărata sa conștiință de sine, nu numai sub raport istoric ci și social-eultural [12]. Au existat, mai ales în perioada interbelică, echipe muncitorești, corale sau de teatru, poeți anonimi care au cîntat în versuri înaripate elanul revoluționar, au ființat societăți de masă care au desfășurat o vie activitate culturală. Prin expunerea materialelor ce documentează această activitate se va acoperi o lacună nejustificate din tematica muzeului de istorie, se va reconstitui încă una din multiplele forme ale vieții culturale românești. O încercare în acest sens a fost făcută de realizatorii Muzeului de istorie a Moldovei, printre exponatele căruia se numără manuscrisul original al unui imn al muncii ce se cînta în cadrul unui club socialist din Iași la sfîrșitul secolului al XIX-lea, macheta steagului societății „Unirea“ a lucrătorilor tipografi, obiecte și documente fotografice ce ilustrează activitatea societății culturale Ateneul popular din Tătărași.

Muzeul de istorie, fie el local, zonal sau național urmărește să introducă în tematica sa acele materiale care să facă posibilă referința permanentă la istoria universală. Dialogul dintre fenomenele economice, sociale și politice românești și cele universale, de-a lungul istoriei, a fost susținut și de dialogul între unitatea spirituală românească și cultura universală. Este o necesitate stringentă inserarea în tematica muzeului a acelor opere care demonstrează aportul geniului românesc la patrimoniul cultural universal, caracterul de universalitate a creației spirituale românești întemeiată pe unitatea de structură a spiritului uman, pe unitatea de idealuri și aspirații ale omenirii pe drumul progresului. Vestigii arheologice care amintesc dialogul cultural a geto-dacilor cu lumea greacă, materiale ce vor-

---

[8] Tănase, Al., *Cultură și umanism*, Edit. Junimea, Iași, 1973, p. 99.

[9] Anghel Pavel, *În legătură cu folosirea exponatului etnografic în expozițiile de istorie*, în Revista muzeelor, 1/1974, p. 32.

[10] *Programul Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1975, p. 31.

[11] Pavel Anghel, *loc. cit.*

[12] Tănase, Al. *op. cit.* p. 86.

esc de comunitatea noastră spirituală cu latinitatea europeană, opere inspirate din dramatismul luptei pentru independenţă şi unitate, deziderat comun tuturor naţiunilor lumii, sînt mărturii elocvente ale corelaţiei culturii româneşti cu spiritualitatea universală.

Originalitatea creatoare a unui popor nu se manifestă numai în sfera valorilor clasice, a artei şi ştiinţelor umaniste ci şi în domeniul ştiinţelor naturii, ştiinţelor tehnice, precum şi în sfera tehnicii însăşi. În tematica muzeului de istorie, trebuie astfel tratată, la capitolul „viaţă culturală“, evoluţia tehnicii ca valoare culturală, ca factor de civilizaţie. De la toporaşul de piatră şi vîrful de săgeată neolitic, pînă la cele mai noi cuceriri ale tehnicii moderne, avem pentru fiecare epocă istorică, dovezi ale efortului intelectual al omului de a răspunde la variatele necesităţi ale vieţi materiale. Credem însă, că misiunea muzeografului tematician nu se poate rezuma numai la a demonstra investiţia de inteligenţă şi pasiune, de inventivitate şi originalitate pe care a depus-o omul în procesul de creare şi utilizare a mijloacelor tehnice. Într-o epocă caracterizată printr-o impetuoasă revoluţie tehnico-ştiinţifică, alcătuirea tematicii muzeului de istorie trebuie să ţină cont de cerinţele, exigenţele şi chiar idealurile despre viitor ale publicului modern. Avem, credem, obligaţia de a introduce în muzeu acele materiale care să demonstreze impresionantul aflux informaţional contemporan, acumulările de experienţă şi muncă productivă, previziunile ştiinţei despre gradul de dezvoltare tehnică în viitor, mutaţiile determinate in viaţa omului de actuala revoluţie tehnico-ştiinţifică. Se face încă foarte puţin pentru reconstituirea muzeistică a universului, atît de diferit, al omului de ştiinţă contemporan, nemijlocit integrat în practica productivă, faţă de cel al înaintaşilor săi. A aduce în muzeu ceva din lumea minunată a ciberneticii, a prospecţiunilor asupra macro şi micro universului, cu tot ce are inedit şi îndrăzneţ înseamnă a aduce în muzeu, pe lîngă farmecul romantic al trecutului, ceva din romantismul demiurgic al omului contemporan.

Revoluţia tehnico-ştiinţifică, caracteristică dominantă a epocii contemporane, este însoţită de o adevărată revoluţie culturală. Considerăm că acest fenomen trebuie relevat în tematica muzeului de istorie prin inserarea acelor documente care să ilustreze în mod elocvent mutaţiile survenite in tabla de valori a societăţii noastre, în primul rînd transformarea personalităţii umane în unica valoare—scop a întregii activităţi. Este locul aici să fie relevată valoarea umanistă şi democratică a politicii culturale a partidului şi statului nostru, precum şi aspectul instituţional al acesteia. Ni se pare de asemenea foarte important să se poată urmări în muzeu structurarea culturii socialiste în funcţie de idealurile societăţii noastre.

Tematica secţiei de istorie contemporană a muzeului din Iaşi, a făcut în acestă privinţă o încercare care s-a dovedit a fi o reală reuşită. Chiar dacă din economia spaţiului expoziţional, în cadrul capitolului „realizări in Moldova în anii construcţiei socialiste“, nu a fost rezervată pentru tratarea problemelor de viaţă culturală decît o mică parte, un spaţiu larg a fost destinat problemei „creşterea nivelului de trai“. Aici zeci de mărturii fotografice documentează eforturile făcute în ultimii ani, vizînd transformarea tuturor structurilor existenţei noastre materiale şi spirituale, grija deosebită faţă de omul creator de bunuri şi valori.

Un aspect inerent includerii în tematica muzeului de istorie a problemelor de cultură, este stabilirea unei proporții între capitolele tematice, în economia spațiului expozițional. Sîntem adeseori înclinați să acordăm o pondere mai mare sau mai mică unei anumite subteme, uneori în funcție de patrimoniul existent. Realitatea istorică, interdependența dialectică între dezvoltarea socială de ansamblu și dezvoltarea culturii ne obligă la o rezolvare tematică echitabilă.

Se obişnuieşte — şi credem că e bine așa — rezervarea unui spațiu pentru expunerea materialelor privind viața culturală într-o anumită epocă, potrivit cu periodizarea şi tratarea muzeotehnică a problemelor legate de dezvoltarea economică, socială şi politică a societății. Practica muzeografică demonstrează însă că argumentul cultural poate servi foarte bine în tratarea tematică a unui anume fenomen, eveniment istoric. Inserarea materialelor de cultură între documentele de caracter social, politic etc. este astfel o procedură muzeotehnică foarte potrivită. Documente privind invenții şi inovații româneşti alături de stampe sau fotografii ale unor manufacturi sau întreprinderi industriale vor sublinia permanenta simbioză dintre cunoaştere şi creativitate, dintre investiția de efort fizic și intelectual. Pînzele lui Octav Băncilă la „momentul 1907", poeziile lui V. Alecsandri între documentele privitoare la desfășurarea războiului de independență, vor contribui la sublinierea dramatismului evenimentelor respective, la înțelegerea modului în care au fost trăite efectiv de oamenii epocii.

Problemele legate de inserarea în tematica muzeului de istorie a faptelor de cultură sînt încă mai numeroase. Fiecare poate face subiectul unei ample dezbateri. Tălmăcirea cu mijloace muzeistice a sensului creator al culturii, ca expresie a etosului este esențială. Se spune că „cultura este istorie, destin şi sens uman"[13]. O valorizăm în muzeu, în funcție de atitudinea noastră de angajare, de receptare şi opțiune, pentru a înfățișa publicului vizitator formele orizontului spiritual românesc, pentru a trezi acea stare admirativă, salutară în procesul de educație, pentru a deştepta sentimentul unui mare crez etic de dimensiunile unui întreg popor.

PROBLÉMES DE CULTURE DANS LE PROGRAMME DU MUSÉE D'HISTOIRE

Résumé

Dans cet article, on souligne le rôle de la culture dans le processus de l'éducation, ainsi que la nécessité de mêtre en valeur, dans le contexte du programme du musée d'histoire, le patrimoine culturel-național.

Les objetifs du programme du musée imposent la présentation de ces valeurs culturelles qui ont un profond caractère national, qui reflètent, en même temps le dialogue entre l'unité spirituelle roumaine et la culture universelle.

On souligne ainsi, la nécessité d'une présentation plus complexe de la culture populaire et de la culture de masse.

Dans le cadre de la séction d'histoire contemporaine, on doit documenter les mutations survenues sur la table des valeurs de notre société, la transformation de la personalité humaine dans l'unique valeure-but de toutte l'acctivité, la valeure humaniste et démocratique de la politique culturelle de notre parti.

[13] După Lévi-Strauss, în Gulian, C. I., *Bazele istoriei și teoriei culturii*, p. 8.